

Intercultureel Bijbellezen

Een niet-westerse kijk op het boek Ruth

Nederland is altijd een land geweest dat een open houding heeft naar de wereld. Nederlanders trokken de wereld in om nieuwe zeevaartroutes te ontdekken en handel te drijven in verre landen. Anderen wilden de vreemde volken die we daar ontmoetten leren kennen, hun taal leren en hen het christelijk geloof verkondigen. Vaak deden we dat vanuit een houding van superioriteit. Wat dat betreft is er gelukkig veel veranderd. We hebben ingezien dat onze technologische samenleving ook grenzen heeft. Bovendien zien we nu dat de kerken in Afrika, Azië en Latijns Amerika snel groeien, terwijl de kerken in Europa kleiner worden en steeds minder invloed hebben op het maatschappelijk leven. Tot onze verbazing kunnen we iets van onze broeders en zusters uit andere werelddelen leren! En als we dat proberen blijkt dat zij de Bijbel soms anders lezen dan wij en daarin dingen ontdekken die wij niet gezien hadden. Waar we allemaal Jezus Christus als Heer en Heiland liefhebben, worden we toch getroffen door verschillende aspecten van de openbaring van God aan mensen, omdat we vanuit verschillende culturele achtergronden en een verschillende belevingswereld tot Hem komen. Net zoals we verrijkt kunnen worden door het luisteren naar muziek uit andere culturen, kunnen we ook gezegend worden door te luisteren naar de manier waarop christenen uit andere werelddelen de Bijbel begrijpen.

Door de globalisering is dat niet meer alleen een exotische exercitie voor hobbyisten. Steeds vaker zitten we in de kerk naast mensen uit andere culturen. Om samen met hen de Bijbel te lezen en elkaar op te bouwen in het geloof is het van belang dat we iets begrijpen van de verschillen in perceptie en interpretatie die daarbij een rol spelen. Dit artikel geeft daar een voorbeeld van. Het lezen van het boek Ruth door een Afrikaanse bril vestigt de aandacht op aspecten van het verhaal waar westerse lezers niet bij stil zouden staan en leidt zo tot verrassende inzichten.

Kenya

Dr. Kanyoro is theoloog, afgestudeerd in de Verenigde Staten. Ze is ook vrouw en Kenyaanse en intensief betrokken bij bijbelvertaalwerk. Zij wilde teruggaan naar de puur Afrikaanse manier van denken, terug achter haar eigen westers-georiënteerde theologische opleiding. Om zo de Bijbel te kunnen uitleggen in de termen en denkcategorieën van gewone mensen in Afrika; om zo de Bijbel te laten spreken in de werkelijkheid van Afrika. Daarom bracht zij een groep vrouwen uit rurale gebieden die de Logoli taal spreken bij elkaar in een workshop in het westen van Kenya. Drie dagen lang spraken deze vrouwen met elkaar over het boek Ruth, speelden delen ervan uit en maakten er liederen over. Al gauw bleek dat dit voor hen geen verhaal was uit een ander land of een andere tijd. Zij plaatsten zichzelf in het verhaal en vroegen zich af wat ze zelf zouden doen als ze Naomi, Ruth of

Orpa waren. Daarbij speelde een belangrijke rol dat de gebeurtenissen in het verhaal voor Afrikanen tot de geleefde werkelijkheid behoren. Hongersnood, migratie, vroegtijdige dood door ziekte of ongeval, plotse armoede... het is in Afrika allemaal vaak pijnlijk dichtbij. Ook interculturele huwelijken en het zwagerhuwelijk zoals die in het verhaal van Ruth aan de orde komen, wekken geen verbazing. De manier waarop deze vrouwen de tekst begrepen werd mede bepaald door hun ervaringen en hun wereldbeeld. Tegelijkertijd sprak de tekst ook tot hen over de vragen die in hun leven een belangrijke plaats innamen en hen voor lastige keuzes plaatsten. Dit leidde soms tot heftige discussies.

Ruth

Veel aandacht werd door de deelnemers aan de workshop besteed aan het ongeluk dat de familie van Elimelech trof. Naomi kreeg in Moab geen kinderen meer en ook haar schoondochters bleven onvruchtbaar. De drie mannen overlijden alle drie op te jonge leeftijd. Dit alles spreekt voor de deelnemers van een vloek die over de familie lag. Naomi zegt zelf ook "De HEER heeft zich tegen mij gekeerd" (1:13, 21). Over de oorzaak van die vloek werd in de workshop druk gespeculeerd. Kwam het doordat deze Joodse familie haar eigen tradities en rituelen had losgelaten en Moabitische gewoonten had overgenomen? Was er iemand in Bethlehem die ze tekort hadden gedaan en die hen nu kwaad toewenste? Hadden ze geweigerd hun welvaart te delen met degenen die thuis waren achtergebleven?

De deelnemers aan de workshop begrepen ook hoe moeilijk het was geweest voor Elimelech en Naomi om weg te gaan uit Bethlehem. Tegenover de uitzichtloze onmacht om hun kinderen te voeden stond de onzekerheid van de eigen gemeenschap te verlaten en vreemdelingen te worden in een vreemd land. Waren Elimelech en Naomi het eens geweest over die beslissing?

Het was voor de deelnemers vanzelfsprekend dat Naomi terug moest gaan naar Bethlehem. Zonder man die haar kon vertegenwoordigen in de gemeenschap was haar situatie in Moab uiterst kwetsbaar geworden. In Bethlehem kon de oorzaak van de vloek worden weggenomen en verstoorde relaties hersteld. De terugkeer was ook een terugkeer naar de tradities en gewoonten van haar eigen clan.

De beslissing van Ruth om met Naomi mee te gaan vonden de deelnemers niet opvallend. Je trouwt immers niet alleen met je man maar ook met zijn familie. Ruth handelde eenvoudig als een trouwe en gehoorzame schoondochter. De woorden die ze daarbij uitspreekt (1:16-17) duiden wel op een heel nauwe band tussen Ruth en Naomi. Juist over Orpa werd veel meer gespeculeerd. Zij besloot Naomi te verlaten en week daarmee af van de culturele norm. Zou haar familie haar weer opnemen? Zou ze terug zijn gegaan naar haar ouders en opnieuw zijn getrouwd zoals Naomi had

gesuggereerd? Of zou ze nu zelfstandig verder moeten, onafhankelijk en alleen? Zou ze dat laatste wel aan hebben gekund? Deze vrouwen wisten heel goed dat dat een moeilijke weg was om te gaan!

De deelnemers hadden heftige discussies over de vraag of het nu beter was een zwagerhuwelijk te accepteren, zoals Ruth uiteindelijk doet, of het af te wijzen, zoals Orpa. Sommige vrouwen zeiden dat het beter is om je aan te passen aan de normen van je cultuur. Vrouwen met meer opleiding kwamen hiertegen in opstand. Zij vonden dat je niet iets moet gaan doen wat je helemaal niet wilt alleen maar omdat de cultuur dat voorschrijft. Maar dan moet je wel een vak hebben geleerd waarmee je in je eigen onderhoud kunt voorzien, zoals onderwijzeres of verpleegster. Orpa brak met de traditie en koos voor meer onafhankelijkheid maar minder geborgenheid.

Enmaal in Bethlehem werden Naomi en Ruth hartelijk ontvangen en weer opgenomen in de gemeenschap. Zij werden weer door God gezegend, de vloek is opgeheven. Het is van belang dat Ruth gezegd heeft dat ze bereid is de tradities van haar eigen land achter zich te laten en Naomi's God te dienen. Daarmee werden dus alle banden met Moab verbroken.

De deelnemers waren van mening dat het huwelijk tussen Boaz en Ruth gearrangeerd was door de vrouwen van Bethlehem. Boaz was natuurlijk al getrouwd of misschien had hij zijn vrouw verloren. Het is dus mogelijk dat Ruth moest concurreren met andere vrouwen in een polygaam huishouden. Wat zich afspeelt tussen Ruth en Boaz op de dorsvloer (3:1-18) was een opzetje dat de vrouwen van het dorp hadden bedacht om het armere familielid te kunnen omzeilen zodat Ruth met de veel rijkere Boaz kon trouwen.

Lessen

Aan het eind van de workshop was het duidelijk dat het verhaal dat de deelnemers hadden verteld gebaseerd was op de tekst maar dat zij daar ook elementen aan hadden toegevoegd vanuit hun wereldbeeld en cultuur. Het was voor hen niet altijd zo makkelijk om te onderscheiden waar de tekst ophield en hun invulling daarvan begon. Zij lazen de tekst in een context waarin hongersnood, vluchteling zijn, etnische verschillen, het zwagerhuwelijk en polygamie deel zijn van de werkelijkheid. Door de tekst te lezen als iets van henzelf, maakten ze het ook mogelijk dat de tekst hén las en hen aansprak in hun werkelijkheid. Daarbij kwamen de volgende thema's aan de orde:

- De moeiten van vluchteling te zijn
- De moeiten van geen man meer te hebben in een patriarchale samenleving
- Het opnemen van mensen uit andere landen - Elimelech werd opgenomen in Moab en Ruth werd opgenomen in Bethlehem – en het accepteren van huwelijken tussen mensen uit verschillende culturen

- De negatieve consequenties van het loslaten van je eigen tradities en gewoonten, je eigen godsdienst en je eigen identiteit
- Het initiatief van Naomi om terug te gaan naar Bethlehem, Moab achter zich te laten en zo dingen die verkeerd waren gegaan te herstellen
- De verantwoordelijkheid die Naomi voelt om binnen haar familie een nieuwe man te vinden voor haar schoondochters (1:11, 3:1)
- Voldoen aan de eisen die je cultuur aan je stelt (Ruth) of juist daar tegenin gaan (Orpa)

Waar is God in dit verhaal?

Dr. Kanyoro vroeg aan de deelnemers: Jullie hebben God niet genoemd in jullie uitleg. Waar is God in dit verhaal? De deelnemers antwoordden: God is overal. God is altijd en overal in het verhaal aanwezig. In het Africa Bible Commentary zegt Phiri hetzelfde als ze uitlegt dat God ervoor zorgde dat Ruth uitgerekend op het land van Boaz aren ging plukken; dat God ervoor zorgde dat Boaz ver genoeg weg sliep van de anderen op de dorsvloer zodat Ruth ongemerkt met hem kon praten; dat God ervoor zorgde dat Ruth na haar huwelijk zwanger werd; van Boaz; dat God ervoor zorgde dat uit deze familie koning David voortkwam. Daarmee was God degene die een eenvoudige, arme, toegewijde, buitenlandse vrouw verhief tot koninklijke waardigheid.

Deze manier van de Bijbel bij de mensen brengen vraagt wel een andere houding van de exegeet. In plaats van de rol van expert aan te nemen wordt de uitlegger nu iemand die open vragen stelt en zijn best doet te luisteren zonder vooroordeel. Door de doelgroep de ruimte en veiligheid te geven om zich vrijelijk uit te spreken over wat de tekst bij hen oproept, kunnen onze ogen opengaan voor aspecten van het verhaal die voor onze westerse ogen onzichtbaar bleven. De rol van de theoloog is de tekst en de cultuur uit elkaar te blijven houden en de opgedane inzichten te plaatsen in het kader van de hele Bijbelse openbaring. Tegelijk wordt duidelijk dat juist deze benadering het bij uitstek mogelijk maakt om de Bijbeluitleg te laten aansluiten bij de leefwereld van de doelgroep en een Bijbels licht te laten schijnen op de culturele vragen en keuzes waarvoor zij zich gesteld zien.

Literatuur

Kanyoro, M.R.A. 'Biblical Hermeneutics: Ancient Palestine and the contemporary world', in: *Review & Expositor* 1997, 94: 363-378.

Phiri, I.A., 'Ruth', in: Adeyemo, Tokunboh (ed), *Africa Bible Commentary: A One-Volume Commentary Written by 70 African Scholars*, Zondervan, 2006, 319-324.

(Gepubliceerd in Studiebijbel Magazine 8.3, maart 2014)